

Eesti hüdrobioloogia isa

Heinrich Riikoja oma töökabinetis (Elmar Kitse maali reproduktsioon).

1891. aasta 8. märtsil sündis Rakke postiametniku perre, kus ootas juba ees tütar Marta, poeglaps, kes sai nimeks Heinrich. Tüdrukust kasvas lastekirjanik ja tõlkija Marta Sillaots, poisist aga hüdrobioloog Heinrich Riikoja. Kunagine hobupostijaama hoone, kus H. Riikoja (tollal küll veel Reichenbach) ilmalvalgust nägi, on ka praegu säilinud, tõi küll – pisut ümberehitatult. 8. märtsil 1991. a., Heinrich Riikoja 100. sünniaastapäeval avati Rakkes Faehlmani 26 asuval hoonel mälestustahvel.

1891/92. aastavahetuse paiku komandeeriti papa Reichenbach Narva jõe taha Pljussa postkontori ülemaks. Pljussas veetis perekond ainult ühe aasta, kuid just seal ja kõigest üheaastasena lõi väikeses Heinrichis välja erakordne armastus vee ja selles toimuva vastu. Hiljem on M. Sillaots oma mälestustes kirjutanud: „Eriti tõmbas teda Pljussa jõgi. Mitte ei tea, mis teda jõe poole kiskus, kuid kogu pere pidi valvel olema, et ta vette ei sulp-

ka esimeseks nõukogudeaegseks rektoriks. 1942. aastal vabastati ta küll õppejõu kohalt, kuid okupatsiooniajal oli ta kuni 1958. a. pensionile jäämiseni taas dekaani ametis. H. Riikoja on olnud enamiku meie zooloogide õpetaja, teda on kirjeldatud kui nõudlikku, laia silmaringiga ja oma teadmisi imehästi edasi anda oskava õppejõuna. H. Riikoja on pidanud ka ülikooli zooloogiamuuseumi ja –instituudi juhataja ametit.

Kitsamalt erialalt oli Riikoja hüdrobioloog – teadlane, kes uurib elu vees. Ta on kokku kirjutanud ligi 50 teadustööd, lisaks õpikud, tõlked ja artiklid. Laialdasema tuntuse on võitnud tema käsiraamatud „Selgroogsete loomade süstemaatiline nimestik“ (1923), „Eestikeelseid zooloogilisi oskussõnu“ (1930, mõlemad koos J. V. Veskiga), „Eesti järvede nimestik“ (1934) ja „Eesti NSV kalad“ (1950). Koos õde Marta Sillaotsaga kirjutas ta 1923. ja 1926. a. kaks lastele mõeldud koduloolist koguteost „Kodu“ I–II.

saks.“

1892. a. lõpul toodi pere isa taas tööle Eestisse, seekord Tapale, kust juba järgmisel aastal viis tee sedakorda lõplikult Tallinna. Heinrich Riikoja omandas koolihariduse Tallinna Nikolai gümnaasiumis, mille lõpetas edukalt 1910. a. Samal aastal asus ta õppima Tartu Ülikooli matemaatika–loodusteaduste teaduskonda. Tudengipäevil käis Riikoja mitmel ekspeditsioonil, mis viisid teda Valge mere rannikule (1913 ja 1916), Volga deltasse (1915) ja Bakuusse (1917). Ülikooli lõpetas H. Riikoja 1918. a. ja asus kohe samas ka assistendina ja hiljem zooloogia õppejõuna tööle. 1926. a. valiti ta professoriks ja 1942. a. omandas H. Riikoja bioloogiadoktori kraadi.

Heinrich Riikoja töötas Tartu Ülikoolis väikese vaheajaga kokku 40 aastat. Ta oli korduvalt valitud matemaatika–loodusteaduskonna dekaaniks. Nõukogude võimu tulekul määrati ta

Heinrich Riikoja oli tuntud ka tugeva organisaatorina: pikka aega juhtis ta Loodusuurijate Seltsi järvekomisjoni ja veel pensionäripõlves osales ta Zooloogia ja Botaanika Instituudi teadusliku nõukogu töös. 1960. aastal valis Eesti Loodusuurijate Selts Heinrich Riikoja oma auliikmeks. H. Riikoja suri 97-aastaselt 31. oktoobril 1988 Tartus.

H. Riikoja 100. sünniaastapäeval korraldasid Rakke Muinsuskaitse Selts, raamatukogu ja keskkool eesti hüdrobioloogia rajaja professor Heinrich Riikoja mälestusele pühendatud teaduskonverentsi, millel võtsid sõna tuntud hüdrobioloogid ja järveuurijad, kes kõik ka loomulikult olid professor Riikoja õpilased. Rakkes suudeti tollal taas kord näidata, et osatakse sealt pärit suurkujudest lugu pidada. Loodetavasti jätkub jaksu ja tahtmist korraldada selliseid üritusi ka edaspidi.